

TIMO SALOVIITA

Erityisoppilaiden integraatio unohtui

Opetusministeriön valmisteleva luonnos Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelmaksi 2007–2012 käsittelee jonkin verran myös erityisopetusta. Suunnitelman on tarkoitus perustua hallitusohjelmassa esitettyihin tavoitteisiin. Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa 2007 erityisopetuksesta todetaan lyhyesti seuraavaa: "Varmistetaan integroinnin riittävät tukitoimet. Erityiskoulut ja -luokat säilytetään vaihtoehtoina." Hyvin samanlainen, vaikka hiukan perusteellisempi kirjaus löytyi Vanhasen I hallituksen ohjelmasta vuodelta 2003. Hallitusohjelma ottaa siis kantaa vain kouluintegraatioon eli siihen, voivatko erityisoppilaat käydä koulua samoilla luokilla muiden kanssa, vai pitäisikö heidät siirtää erilleen.

Suhde kouluintegraatioon näyttää olevan erityisopetuksen tärkein poliittinen kysymys hallitusohjelmatasolla. Siihen on näköjään aina otettava kantaa, vaikka lyhyesti. Ratkaisu on se, että kumarretaan molempiin suuntiin, ollaan maltillisesti sekä puolesta että vastaan. Ratkaisun taustalla häämöttää perustuslain kuudes pykälä kansalaisten yhdenvertaisuudesta. Erityisluokka on erilliskohtelua. Perustuslaki ei pidä erilliskohtelusta, ellei siihen ole kunnollisia, henkilön omaan etuun nojaavia perusteluja. Siinä on pohtimista.

Kansainvälisesti Suomi on osallistunut YK:n ja Unecon ohjelmajulistuksiin, joissa on käsi sydämellä sitouduttu järjestämään vammaisten lasten opetus tavallisilla luokil-

la. Tähän saakka on allekirjoitettu vain julistuksia, mutta vuonna 2006 hyväksyttiin myös kansainvälinen vammaisten oikeuksien sopimus. Sen ratifiointi voi tarkoittaa lopulta lainvoimaista sitoutumista "full inclusion" -mallin mukaiseen inklusiiviseen kouluun, jossa ei enää ole erityisluokkia. Siinä on lisää pohtimista.

Jos hallitusohjelmassa on vielä nähtävissä rohkea, joskin kaksijakoinen kannanotto integraation puolesta, asia katoaa jo kehittämissuunnitelmassa. Sieltä löytyy uusi tavoite, *erityisopetuksen vahvistaminen*. Vahvistamisen keskeisenä keinona vuorostaan on *oppimis- ja sopeutumisvaikeuksien varhainen tunnistaminen*. Suomennettuna tämä tarkoittaa sosiaalisen kontrolliin tiukentamista niin, että entistä pienemmät poikkeamat saadaan haaviin. Erityisopetuksen vahvistaminen ja kontrollin koventaminen olivat myös edellisen kehittämissuunnitelman lääkkeitä erityisopetuksen kehittämiseen. Kansainvälisesti huikeat erityisluokkien oppilasmäärät eivät siis vielä riitä. Verkon silmäkokoa on edelleen pienennettävä.

Oma kysymyksensä on, mitä voisivat olla hallitusohjelman mainitsemat "integroinnin riittävät tukitoimet". Kehittämissuunnitelman luonnoksessa etusijalle peruskoulussa asetetaan opetusryhmien pienentäminen. Sanasta sanaan luonnoksessa todetaan näin: "Opetuksen laatuun ja oppimistuloksiin voidaan tehokkaasti vaikuttaa varmistamalla

riittävän pienet opetusryhmät, joissa opettajalla on aikaa jokaiselle oppilaalle”.

Joutuu vain ihmettelemään, mistä tämä varmuus kumpuaa. Tuoreessa kirjallisuuskatsauksessa (Hattie 2005) verrattiin 46 erilaista tapaa vaikuttaa oppimistuloksiin. Opetusryhmien pienentäminen pääsi sijalle 40. Sen efektiiviseksi annettiin 0,13, mikä on lähellä nollaa. Opetusryhmien pienentäminen on paitsi kallis, myös tehoton tapa yrittää vaikuttaa oppimistuloksiin. Erikoista on, että ryhmien pienentäminen halutaan lykätä ykkösiasiaksi, vaikka Suomessa on jo nyt kansainvälisesti katsoen pienet opetusryhmät.

Mistä sitten tulee oletamus, että pienessä ryhmässä ”opettajalla on aikaa jokaiselle oppilaalle”? Jos luokassa on 20 oppilasta ja opettaja jakaa koko 45 minuutin oppitunnin viimeistä minuuttia myöten oppilaittensa kesken, hänellä on yhtä oppilasta kohden aikaa 2 minuuttia ja 15 sekuntia. Kun luokkakoko puolitetaan, päästään kymmenen oppilaan ryhmään, mikä vastaa useimpien erityisluokkien ylärajaa. Nyt opettajalle jää jokaista oppilasta kohti aikaa ruhtinaalliset 4,5 minuuttia. Se on siis yli kaksi minuuttia enemmän.

Tällainen matematiikka ei tietenkään kerro kaikkea. Eräissä tutkimuksissa pienten luokkien opettajat käyttivät *vähemmän aikaa* oppilaisiinsa kuin suurten luokkien opettajat. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös Suomessa (Uusikylä 1987). Näiden havaintojen huomioon ottaminen voisi olla sitä ”tietoon perustuvan päätöksenteon tukemista”, josta kehittämissuunnitelmassakin puhutaan.

Muuan integroinnin tukitoimi, johon Suomessa on luotettu, ovat kouluavustajat. Vuonna 1998 heitä oli Kuntaliiton tilastojen mukaan nelisen tuhatta, mutta seitsemän vuotta myöhemmin jo yli kahdeksan tuhatta. Kouluavustajat ovat tietyissä tapauksissa välttämättömiä. Näin laajasti käytettynä kyse on kuitenkin jo normaaliin luokkaan järjestetystä fyysisestä vartioinnista, jossa opettaminen on korvattu oppilaan vahtimisella. Kun äskettäin vierailin Italiassa, laskin muu-

tamasta koulusta, että avustajia oli suhteessa erityisopettajiin viisi kertaa vähemmän kuin Suomessa. Näin oli siitä huolimatta, että Italiassa kaikki lapset kävivät koulua integroidusti tavallisilla luokilla.

Jos meilläkin oikeasti halutaan ”varmistaa integroinnin riittävät tukitoimet” kannattaisi ehkä hakea mallia niistä maista, joissa ollaan tässä suhteessa pidemmällä. Italiassa avainasemassa ovat hyvin koulutetut erityisopettajat, jotka työskentelevät tavallisissa luokissa opettajien apuna. Kaikki erityisopettajat ovat luokanopettajia, jotka ovat saaneet vuoden pituisen lisäkoulutuksen. Kyseessä on koulutusmalli, josta Suomessa *luovuttiin* 1970-luvun lopun tutkimonuudistuksen myötä. Nyt siihen kannattaisi palata takaisin. Yliopistot eivät pysty ottamaan vastaan vuoden mittaiseen erityisopettajakoulutukseen niin paljon luokanopettajia kuin sinne olisi tulossa. Juuri heistä kuitenkin peruskoulu saisi kaikkein parhaimmat erityisopettajansa. Näitä kiintiöitä olisi sen takia reilusti suurennettava. Voimavarat koulutukseen saataisiin lakkauttamalla viisivuotiset erityisopettajien koulutuslinjat. Muutos tarkoittaisi myös sitä, että luokanopettajien tarve ei tulevaisuudessa vähenisi, koska juuri heistä koulutettaisiin myös kaikki erityisopettajat.

Kehittämissuunnitelman erityisopetusta koskevat linjaukset eivät tunnu perustuvan siihen ”tietoon perustuvaan päätöksentekoon”, mitä suunnitelmassa mainostetaan. Ne on helpompi nähdä poliittisina linjanveitoina, jotka myötäilevät opettajaprofession ammatillista edunvalvontaa ja siinä kulloinkin suosiossa olevia teemoja.

Lähteet

- Hattie, J. 2005. The paradox of reducing class size and improving learning outcomes. *International Journal of Educational Research* 43, 387–425.
- Uusikylä, K. 1987. Erityisluokkien opetusprosessi ja sen kehystekijät. Joensuun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 15.